

Pravni život

časopis za pravnu teoriju i praksu

TEMATSKI BROJ

PRAVO I MORAL

25

godina kopaoničke škole
prirodnog prava

UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE

BROJ 9 • BEOGRAD • 2012 • TOM I

25
godina

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

On behalf of

BMZ

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development

Publikacija je podržana u okviru projekta ORF za jugo-istočnu Evropu Pravna Reforma koju sprovodi Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH u ime Saveznog Ministarstva za privrednu saradnju i razvoj (BMZ).

Projekti i publikacije Kopaoničke škole prirodnog prava predstavljaju poseban interes za UNESCO jer one nesumnjivo doprinose unapređenju ljudskih prava i jačanju Međunarodnog prava. Njihov cilj u potpunosti odgovara tekućem procesu reformi ljudskih prava u okviru sistema OUN.

(Iz obrazloženja Odluke UNESCO o dodeli pokroviteljstva Kopaoničkoj školi prirodnog prava od 6.juna 2005.)

PRAVNI ŽIVOT

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

»Pravni život«, časopis za pravnu teoriju i praksu pojavio se 1952. godine kao zajedničko glasilo udruženja pravnika Srbije i Bosne i Hercegovine, a nešto docnije i Udruženja pravnika Crne Gore.

Pošto su ostala dva udruženja počela izdavati sopstvene časopise, »Pravni život« 1969. godine postaje glasilo Udruženja pravnika Srbije.

Časopis objavljuje teorijska istraživanja i studije iz jugoslovenskog i uporednog prava kao i materijale sa naučnih i stručnih skupova. U njemu se poklanja pažnja svemu onome što se u pravnom životu zbiva. Na njegovim stranama objavljuju se izabrane odluke iz sudske i arbitražne prakse, osvrti i prikazi novih knjiga kao i raznovrsni prilozi iz svakodnevne prakse. Kao glasilo Udruženja pravnika Srbije, časopis prati delatnost pravničke organizacije i o njima obaveštava čitaoce.

Dosadašnji urednici »Pravnog života« bili su: Mihailo Đorđević (1952–1969), dr Živojin Aleksić (1969–1975) i dr Milan Petrović (1975–1980).

Broj 9/2012 / Godina LXI / Knjiga 555

1–1036

B e o g r a d

Glavni i odgovorni urednik
SLOBODAN PEROVIĆ

Redakcija
MIODRAG ORLIĆ, SLOBODAN PEROVIĆ,
RATOMIR SLIJEPČEVIĆ

Izdavački savet
Budimir Košutić, Petar Milutinović, Miroslav Paunović,
Slobodan Perović, Dragoljub Petrović, Gordana Stanković,
Slobodan Šoškić, Miroslav Varićak

Izdavač
UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE
Beograd, Krunska 74
tel. 244-69-10
fax 244-30-24, poštanski fah 179
E-mail: upj@EUnet.rs
www.Kopaonikschool.org

Lektura i korektura
Ljubomir Beker

Kompjuterska obrada i prelom teksta
Javorina Beker

Pretplata za 2012. godinu iznosi: za fizička lica – 4.000 dinara, za pravna lica
– 8.000 dinara, za inostranstvo – 200 Eura, Pretplata se vrši
na žiro račun broj: 310-203539-17
uz naznaku: Pretplata za časopis “Pravni život”

Tiraž: 1.000 primeraka

Štampa: FUTURA, Petrovaradin

PRAVO I MORAL

Dvadeset peti susret pravnika Kopaoničke škole prirodnog prava (13–17. decembar 2012) održava se sa opštom temom *PRAVO I MORAL*.

Tematska sadržina svih priloga domaćih i inostranih autora prilagođena je Heksagonu Kopaoničke škole prirodnog prava, i to: *Pravo na život, Pravo na slobodu, Pravo na imovinu, Pravo na intelektualnu tvorevinu, Pravo na pravdu i Pravo na pravnu državu*.

Za ovaj susret publikovano je 270 referata koji su raspoređeni u šest katedri i 24 sekcije. Objavljeni referati obuhvataju četiri toma »Pravnog života« br. 9–12/2012, na četiri hiljade stranica štampanog teksta.

Redakcija ove tomove »Pravnog života« uručuje svojim čitaocima, učesnicima Kopaoničke škole prirodnog prava i široj pravničkoj javnosti u uverenju da ove knjige, zajedno sa knjigama iz ranijih godina, naučno i stručno uvećavaju biblioteku Kopaoničke škole prirodnog prava.

R e d a k c i j a

DRAGANA KOLARIĆ

BIĆE KRIVIČNOG DELA UBISTVA

– Obeležja subjektivnog karaktera –

U V O D

Subjektivna strana ubistva vrlo je složena. Obuhvata pitanje umišljaja i nehata, ali i namere i pobude, koji takođe predstavljaju subjektivna obeležja bića krivičnog dela.

U krivičnom pravu o krivici se mnogo pisalo, jer nijedno pitanje nije važnije od njega. Nas ovde interesuje krivica kod krivičnog dela ubistva. Kao jedno od najtežih krivičnih dela ono je zaprećeno i teškom kaznom. Zato sud mora biti vrlo oprezan prilikom upisivanja određene radnje u krivicu učinioca krivičnog dela ubistva, što podrazumeva i potrebu da se ista obrazloži. Budući da se radi o subjektivnoj okolnosti, nju je veoma teško utvrditi i dokazati. Sud će o tome odlučiti prema okolnostima slučaja, upotrebljenom sredstvu, prema načinu izvršenja, tj. da li je ciljao vitalne delove tela ili nije. Većina ubica ističe da nije htela, niti pri-

Dr Dragana Kolarić, profesor Kriminalističko-policijske akademije, Beograd. Ovaj rad rezultat je realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija. Projekat finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

stala da žrtvu liši života. Zbog toga je potrebno uzeti u obzir i objektivne i subjektivne okolnosti slučaja, jer se samo na taj način može doći do pravog odgovora.

Kod krivičnog dela ubistva krivica mora biti umišljajna. Ako postoji nehat, onda se radi o krivičnom delu nehatnog lišenja života iz člana 118, čije određenje, kao što ćemo kasnije videti, daje osnova da se govori o njegovoj samostalnosti. Inače, u novijoj teoriji prevladava mišljenje da umišljaj i nehat imaju dvostruku funkciju, tj. da predstavljaju bitne elemente u biću krivičnog dela i oblike krivice.¹

Umišljaj i nehat kao oblici krivice

Umišljaj učinioca može biti direktan ili eventualni. Direktan umišljaj postoji kada je učinilac bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, a eventualni kada je učinilac bio svestan da svojom radnjom može učiniti krivično delo ubistva pa je na to pristao. Dakle, za postojanje krivičnog dela ubistva potrebno je utvrditi da je učinilac bio svestan da preduzima radnju kojom je moguće čoveka usmrtiti, da je ta radnja upravljena prema živom čoveku (svest o uzročnoj vezi) i da je učinilac hteo da čoveka liši života (direktan umišljaj) ili je na tu predviđenu posledicu – smrt čoveka pristao (eventualni umišljaj).²

Umišljaj učinioca krivičnog dela vrlo je teško utvrditi. Zato se on u sudskoj praksi utvrđuje uz pomoć objektivnog obeležja bića krivičnog dela ubistva, tj. uz pomoć radnje izvršenja, ali i drugih okolnosti samog slučaja. Tako je u jednoj sudskoj odluci ponašanje optuženog, koji oštećenom zadaje udarce u vitalne delove tela pri čemu ispoljava upornost i nanosi čak šest uboda nožem od kojih pet u predelu trbuha i jedan u predelu grudnog koša, upućivalo na nesumnjiv zaključak da je optuženi bio svestan da time može lišiti života oštećenog i da je to hteo (*Presuda VSS Kž. 618/04*).³ U sledećoj sudskoj odluci sud je decidirano ukazao na to da umišljaj učinioca da oštećenu liši života može proizilaziti i iz okolnosti samog događaja. Naime, optuženi sa pripremljenim nožem, dakle sa sredstvom podobnim za lišenje života, sačekuje oštećenu i zadaje joj čak jedanaest udaraca u vitalne delove tela. On je, dakle, bio svestan svog dela i hteo je njegovo izvršenje, pa je krivično delo izvršeno sa umišljajem (*Presuda VSS Kž. 356/91*). Slična situacija postoji i kada učinilac sa unapred pripremljenom sekirom sačeka oštećenog na

¹ Stojanović, Z; *Krivično pravo-opšti deo*, Beograd, 2010. godina, str. 106.

² *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije* u redakciji prof. dr Ljubiše Lazarevića, Beograd, 1995. godina, str. 122.

³ Simić, I., Trešnjev, A., *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije*, šesta knjiga, Beograd, 2005, str. 61.

putu, pa ga provocira, te izazove svađu, a pošto je pri tome uvređen, udari ga jedanput ušicama sekire po grudima snažno i obori, a zatim se udalji.⁴

Za postojanje umišljaja dovoljan je i pristanak učinioca za eventualno nastupanje zabranjene posledice. Tako, ako učinilac prilikom svađe snažno udari drugog učesnika štapom po glavi i tako mu prouzrokuje smrtonosnu povredu, ubistvo se mora pripisati njegovom eventualnom umišljaju, jer je u takvom slučaju bio svestan da usled udaraca može nastupiti i smrt, te je, zadajući udarac, pristao na nastupanje te posledice.⁵ Isto tako, kada optuženi sa napunjenim i otkočenim pištoljem udara u glavu oštećenog pa dođe do opaljenja i usmrćenja, radi se o postupanju optuženog sa eventualnim umišljajem, jer je on postupajući na utvrđeni način bio svestan da pri takvom rukovanju oružjem može doći do opaljenja, da u okolnostima pod kojima se desio kritičan događaj kada je na malom prostoru prisutan veliki broj lica neko od njih može biti lišeno života, te da je na nastupanje takve posledice optuženi pristao (*Presuda VSS Kž. 848/97 od 8. aprila 1998*).

Problem je posebno prisutan kod razgraničenja direktnog i eventualnog umišljaja. Pa ipak, praksa treba da je zahvalna zakonodavcu što uopšte poznaje eventualni umišljaj, jer je kod ovog oblika krivice volontaristički elemenat u vidu pristajanja na posledicu toliko široko postavljen da se pod njega mogu podvesti mnogi napadi na život i telo koji su imali za posledicu smrt, a teško je dokazati htenje.⁶ Pucanje iz vatrenog oružja, udaranje nožem u predelu stomaka, grudnog koša ili vrata u blizini važnih krvnih sudova, davljenje i sl., sve su to situacije u kojima se osnovano, u kontekstu ostalih okolnosti izvršenja dela, može izvući zaključak da je učinilac pristao i na nastupanje posledice smrti. Tu je potrebno jedno zdravo i razumno procenjivanje sudije.⁷ Veliki značaj imaju već pomenute objektivne okolnosti. Slično važi i za razgraničenje između eventualnog umišljaja i svesnog nehata. U ovakvim situacijama posebno dolazi do izražaja jedno od osnovnih načela krivičnog postupka a to je načelo slobodnog sudijskog uverenja, jer sud je u svom radu nezavisan, on sudi po slobodnom uverenju, što se posebno ističe u oblasti dokaznog postupka. Nije redak slučaj da se u slučaju sumnje primeni pravilo *in dubio pro reo* i da se na taj način razreši dilema između direktnog i eventualnog umišljaja. Razlikovanje između direktnog i eventualnog umišljaja značajno je, pre svega, sa stanovišta samog učinioca krivičnog dela jer direktan

⁴ Simić, I., Petrović, M., *Krivični zakonik Republike Srbije – praktična primena*, Beograd, 1998, str. 33.

⁵ *Ibidem*, str. 34.

⁶ Lazarević, Lj., *Ubistva u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu – de lege lata i de lege ferenda*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Budva, 2000. godina, str. 6.

⁷ *Ibidem*, str. 6.

umišljaj predstavlja viši stepen krivice u odnosu na eventualni umišljaj, što svakako ima uticaja na odmeravanje kazne.

U članu 118. Krivičnog zakonika Srbije jednostavnom odredbom, koja je na sličan način uređena u većini evropskih zaonodavstava, formulirano je lišenje života iz nehata: “Ko drugog liši života iz nehata, kazniće se...” Zakonodavac ovo krivično delo, da bi naglasio njegovo privilegovanje zbog nehatnog oblika krivice, označava kao lišenje života a ne kao ubistvo. Ranije je Krivični zakon ovo delo nazivao ubistvom iz nehata što je, po vladajućem mišljenju, bilo neadekvatno jer sam pojam “ubistvo” u sebi implicira čin sa zločinačkom namerom, što je nespojivo i neusklađeno sa pojmom nehata koji je negde na granici slučajnih zbivanja.⁸ Uzimajući u obzir *zakonsku formulaciju nehata* (član 26. Krivičnog zakonika), ovaj oblik lišenja života postoji kada je učinilac bio svestan da svojom radnjom može drugog da liši života, ali je olako držao da do toga neće doći ili da će to moći sprečiti (svesni nehat) ili kada nije bio svestan da svojom radnjom može lišiti života drugog iako je prema okolnostima pod kojima je ono učinjeno i prema svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti (nesvesni nehat).

Nema sumnje da prilikom definisanja nehatnog lišenja života ključnu ulogu ima odredba o pojmu nehata iz opšteg dela krivičnog zakonika. Naš zakonodavac je samo predvideo lišenje života iz nehata u posebnom delu, a da li u konkretnom slučaju postoji nehat daće odgovor opšti deo zakonika. Na taj način postupa veći broj krivičnih zakonodavstava.⁹ Na drugoj strani imamo ona zakonodavstva koja u odredbama opšteg dela ne definišu pojam nehata, pa to čine u posebnom delu. Naišli smo na jednu zanimljivu opasku na njihov račun koja ističe da sva zakonodavstva kažnjavaju ubistvo iz nehata blaže od ubistva sa umišljajem, ali se ne može reći da su svi ovaj pojam u krivičnom zakonodavstvu *racionalno* obradili.¹⁰ Odredba u Krivičnom zakoniku Francuske u definisanje ubistva iz nehata uključuje nespretnost, brzopletost, nehat, nemar ili nepoštovanje neke obaveze ili mere ili opreznosti koju propisuje zakon ili neki drugi propis (ubistvo iz nehata ili *un homicide involontaire* (221–226)). Još je List u svojim raspravama zamerio ovim zemljama na izlišnoj kazuistici.¹¹

⁸ Marković, I., “Ubistvo iz nehata”, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjoj Luci*, br. XXIV/2000, str. 229.

⁹ Postoje i ona zakonodavstva koja pojam umišljaja i nehata ne određuju u zakonu, već je to prepušteno krivičnopravnoj teoriji i sudskoj praksi. Na primer, Nemačka. Kod njih su ovi pojmovi određeni slično njihovom definisanju u našem pravu.

¹⁰ Miljković, M., *O ubistvu s obzirom na reformu krivičnog zakonika*, Beograd, 1910. godina, str. 62.

¹¹ *Ibidem*.

U sudskoj praksi najčešći su slučajevi nehatnog ubistva koje je izvršeno činjnjem usled neopreznog ponašanja učinioca dela. Poslednjih godina veoma jasno se primećuje ekspanzija nehatnih lišenja života prouzrokovanih usled nemarnog rukovanja oružjem. Tako, kada optuženi, i pored upozorenja da to ne čini, nastavi da se igra napunjenim pištoljem i pri tome izazove opaljenje metka koji usmrti vojnika u njegovoj neposrednoj blizini, a nema dokaza da bi tako postupio da je znao da do ove posledice (smrti vojnika) može doći, odgovoran je za ubistvo iz nehata, a ne za obično ubistvo (VVS, K. br. 468/70 od 5. novembra 1970. godine).¹² U sledećoj presudi, optuženi i pokojnik otimali su se oko puške usled čega je došlo do opaljenja metka i usmrćenja pokojnog. Ukoliko je umišljaj optuženog bio samo da zaplaši pokojnog, a ne da ga liši života, radi se o krivičnom delu ubistva iz nehata. Ovde je sud pravilno rezonovao, imajući u vidu to da je optuženi pre toga pušku držao okrenutu uvis i sa njom postupao kao sa motkom, čime se vidi da je njegov umišljaj usmeren samo na izazivanje straha kod pokojnog, a ne na njegovo lišenje života (VSS Kž. 196/92 od 2. aprila 1992. godine).¹³ U jednoj presudi sud je oglasio krivim lice za ubistvo iz nehata jer je pristupilo rasklapanju pištolja a prethodno se nije uverilo da je šaržer u pištolju pun ili prazan, iako je bilo svesno da usled toga može nastupiti zabranjena posledica, ali je olako držalo da ona neće nastupiti, pa je u jednom momentu prilikom pokušaja repetiranja pištolja jednim projektilom pogodilo oštećenog koji se nalazio u istoj prostoriji svoga stana, pa je usled toga nastupila njegova smrt (Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 97/97. od 21. februara 1997. godine).¹⁴

Za postojanje ovog oblika ubistva nebitno je da li se u konkretnom slučaju radi o *svesnom* ili *nesvesnom nehatu*. Ali to ne znači da vrsta nehata u određenom slučaju izvršenja dela ne može biti višestruko značajna. Prvo, stepen krivice učinioca u konkretnom načinu ispoljavanja krivičnog dela uzima se u obzir prilikom odmeravanja kazne. On može u konkretnom slučaju da deluje kao olakšavajuća ili otežavajuća okolnost. Pri tom, ne možemo *a priori* da tvrdimo da je nesvesni nehat lakši oblik od svesnog nehata, kao što to možemo da tvrdimo za direktan umišljaj u odnosu na eventualni. Nekada može biti strože kažnjen neko ko je postupao bez razmišljanja, potpuno ne mareći za određene dužnosti, od onog lica koje je prvo razmislilo, ali je donelo pogrešnu odluku. Dakle, oblik nehata može da bude okolnost koja se uzima u obzir prilikom odmeravanja kazne. U tom smislu, kada je prvostepeni sud našao da je u konkretnom slučaju optuženi izvršio predmetno krivično delo, umesto iz svesnog, iz nesvesnog nehata, na ko-

¹² Zbirka sudskih odluka, Vrhovni vojni sud, Knjiga I, Beograd, 1985, str. 40.

¹³ Bilten Okružnog suda u Beogradu, 1993, str. 53.

¹⁴ Simić, I., *Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije*, druga knjiga, Beograd, 1998, str. 76.

jem stanovištu stoji žalba i u čemu vidi povredu krivičnog zakona, krivično delo bi, takođe, bilo pravno kvalifikovano kao ubistvo iz nehata. No, žalba je u pravu kada tvrdi da nije bez značaja to o kojem je obliku nehata reč, ali samo ukoliko se ova okolnost tretira kao okolnost prilikom odmeravanja vrste i visine kazne. Zato žalba i nije u pravu kad pobija presudu zbog povrede krivičnog zakona (Presuda VVS K br. 109/69. od 29. marta 1969. godine).¹⁵ Drugo, vrsta nehata je bitna i zbog razgraničenja između eventualnog umišljaja i svesnog nehata, što je inače jedan od velikih krivičnopravnih problema i u praksi zadaje najviše glavobolje.

Umišljaj i nehat kao elementi bića krivičnog dela

Da umišljaj i nehat predstavljaju i elemente bića krivičnog dela potvrđuje i sledeća rasprava. Naime, u krivičnom pravu je nejasno da li nehatno lišenje života drugog lica predstavlja privilegovano ubistvo ili ima osnova govoriti u prilog njegovoj samostalnosti. Ako poredimo bitna obeležja krivičnog dela ubistva i ove inkriminacije, videćemo da u pogledu većine tih obeležja nema razlike. Pasivni subjekt je, kao i kod ubistva, živ čovek. Radnja izvršenja je svako činjenje ili propuštanje koje prouzrokuje smrt. U pogledu posledice, smrti drugog lica, nema razlike jer, objektivno gledajući, smrt je posledica i umišljajnog i nehatnog ubistva. Bez obzira na to, u teoriji nailazimo na stavove da se u slučaju nehatnog lišenja života ne radi o privilegovanom ubistvu već o posebnoj vrsti ubistva.¹⁶ Sve je više zastupljeno shvatanje da nehatno izvršena dela imaju niz specifičnosti i da se zbog toga radi o posebnoj kategoriji delikata a ne samo o posebnom obliku krivice. Nehat je, prema novijem shvatanju, problem bića krivičnog dela, jer da li je neko ponašanje nehatno, odlučuje se već u okviru bića krivičnog dela.¹⁷ Veliki broj zakonodavstava ubistvo iz nehata, imajući u vidu da se tu radi o specifičnom, posebnom ubistvu koje se od umišljajnog ubistva razlikuje po psihičkom odnosu učinioaca prema posledici, svrstava u zaseban član. Vidimo da i naš zakonodavac nije hteo ovo krivično delo da obuhvati pojmom ubistva i da ga ne naziva ubistvom, nego lišenjem života. Takođe, jasno je da je njegovo subjektivno biće različito od običnog ubistva, što sve daje osnova da se govori o izvesnom stepenu njegove samostalnosti.¹⁸

¹⁵ Zbirka sudskih odluka Vrhovnog vojnog suda, knjiga I, Beograd, 1985.

¹⁶ Tako, Bačić ističe da nehatno prouzrokovanje smrti ne predstavlja privilegovano krivično delo ubistva, kao što neki smatraju, već jednu od dve vrste ubistva koja se razlikuju po subjektivnom elementu. Vidi: Bačić, F., Šeparović, Z., *Krivično pravo – posebni deo*, Zagreb, 1997. godina, str. 53.

¹⁷ Stojanović, Z., *Komentar krivičnog zakonika*, Beograd, 2006. godina, str. 117.

¹⁸ Stojanović, Z., *Komentar krivičnog zakonika, op. cit.*, str. 339.

Takođe, ako pogledamo ostala privilegovana ubistva vidimo da se u svim slučajevima radi o umišljajnim ubistvima kod kojih postoje *neke specifične okolnosti* koje dovode do privilegovanog tretiranja. Tako, na primer, kod ubistva na mah imamo napad, zlostavljanje ili teško vređanje od strane ubijenog, kod lišenja života iz samilosti postoji izričit i ozbiljan zahtev i teško zdravstveno stanje žrtve,¹⁹ kod ubistva deteta pri porođaju majka se nalazi u stanju poremećaja koji je izazvan porođajem. Zbog toga nam se čini prihvatljivim stav da je nehatno lišenje života poseban oblik ubistva, jer nehat sam po sebi nije posebna, specifična privilegujuća okolnost već ima dvostruku ulogu. On predstavlja istovremeno drugi oblik krivice koji može da ukaže da se radi o opasnom učiniocu krivičnog dela koji ne uvažava elementarne životne norme i pravila ponašanja²⁰ i subjektivni element bića krivičnog dela. Kod ostalih “lakših” ubistava radi se o umišljajnim ubistvima koja su privilegovana zbog toga što se učinilac nalazi u nekoj karakterističnoj situaciji koja dovodi do odluke da se krivično delo izvrši.

Namera i pobuda

Na ovom mestu osvrnućemo se i na pitanja namere, cilja i pobude ili motiva kojima se učinilac rukovodio pri izvršenju krivičnog dela i uticaja ovih obeležja subjektivne prirode na postojanje umišljaja. Postavlja se pitanje kako ovi elementi utiču na sadržinu umišljaja kod običnog ubistva iz člana 113. Krivičnog zakonika i na teška ubistva iz člana 114. Krivičnog zakonika, odnosno kakav značaj ima utvrđivanje motiva kod običnog, a kakav kod teškog ubistva?

Budući da je za postojanje umišljaja kod običnog ubistva potrebno da postoji svest koja obuhvata sve bitne elemente bića krivičnog dela i volja tj. postojanje odluke učinioca da preduzme radnju kojom će ostvariti krivično delo, očigledno je da druga obeležja subjektivne prirode nisu od značaja za postojanje umišljaja.

Da krenemo redom, najpre od *namere*. Ona predstavlja takvo delovanje učinioca krivičnog dela gde on rukovođen ostvarenjem nekog cilja preduzima radnju da bi taj cilj ostvario. Dakle, namera i cilj usko su povezani. Kod krivičnog dela ubistva ta namera može biti usmerena na cilj, koji predstavlja posledicu krivičnog dela ubistva, tj. na smrt druge osobe. Ali cilj koji učinilac želi da ostvari može i da prevazilazi posledicu smrti, koja može biti samo sredstvo za ostvariva-

¹⁹ Mada i ovde postoje brojni razlozi koji govore u prilog samostalnom biću ovog krivičnog dela.

²⁰ Marković, I., *Ubistvo iz nehata*, op. cit., str. 231.

nje cilja (npr., ostvarivanje prava na nasleđstvo). Takođe, učinilac može imati nameru da neko lice povredi, da ga onesposobi za otpor, a da pri tom nije imao nameru da ga usmrti. Ako je pri tom predvideo mogućnost smrti oštećenog kao posledicu svoje radnje i pristao na nju, postupao je sa eventualnim umišljajem i odgovara za ubistvo sa umišljajem.²¹

Jednostavno rečeno, svaka radnja koju čovek preduzima usmerena je na postizanje neke svrhe, nekog cilja, što znači da je nameravana. Kod krivičnog dela ubistva namera može biti usmerena na postizanje smrti nekog lica ali, kao što smo videli, i ne mora. Zbog toga je za postojanje krivičnog dela ubistva nevažno u kojoj ga je nameri učinilac izvršio. Potrebno je samo utvrditi postojanje umišljaja. Namera, eventualno, može biti okolnost koja je od značaja za odmeravanje kazne učiniocu krivičnog dela.

U tom smislu se izjašnjava i sudska praksa. Tako, u jednoj odluci sud ističe da namera da se neko liši života i vreme kada je takva odluka stvorena nije subjektivni element krivičnog dela ubistva iz člana 47. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije jer je za postojanje dela dovoljno da postoji određeni oblik umišljaja (Presuda VSS Kž. 1402/97. od 17. decembra 1997. godine). U obrazloženju presude sud je zaključio da iz utvrđenog ponašanja optuženog kritičnom prilikom, a posebno da je u fizičkom napadu na oštećenog koristio oružje, kao i s obzirom na lokaciju povreda (glava) koje je zadao oštećenom, prvostepeni sud je pravilno našao da je optuženi pri svemu tome morao znati da takvim radnjama može izazvati smrt oštećenog da je to hteo, dakle, postupao je sa direktnim umišljajem.

Slična konstatacija postoji i u sledećoj presudi gde je ukazano da namera ne predstavlja bitan element bića krivičnog dela ubistva iz člana 47. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Za postojanje ovog krivičnog dela dovoljno je da je učinilac bio svestan svoga dela i da je hteo njegovo izvršenje ili da je bio svestan da usled njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posledica – smrt nekog lica, pa je pristao na njeno nastupanje (Presuda VSS Kž. 632/96 od 31. maja 1996. godine). U obrazloženju ovakvog stava rečeno je da je prvostepeni sud, suprotno žalbi optuženog, pravilno zaključio da je optuženi kritičnom prilikom postupao sa direktnim umišljajem, a navodi žalioca da njegova namera nije bila da oštećenu liši života bez osnova su za postojanje ovog krivičnog dela budući da namera ne predstavlja bitan element bića ovog krivičnog dela. Činjenica da je optuženi kuhinjskim nožem ubo oštećenu u predelu leđa, da ju je nakon toga roštilj viljuškom udarao po vitalnim delovima tela ukazuje da je bio svestan da na

²¹ Zlatarić, B., *Krivični zakonik u praktičnoj primeni*, II svezak, Zagreb, 1958. godina, str. 64.

ovaj način oštećenu može lišiti života, da je to hteo a delo nije dovršio samo zbog toga što je bio sprečen od strane roditelja oštećene.

Budući da namera nije potrebna za postojanje direktnog umišljaja, onda je jasno da se ona ne traži ni kod eventualnog umišljaja. To je i potvrđeno stavom Vrhovnog suda Srbije koji ističe da je za postojanje krivičnog dela ubistva dovoljno da je optuženi postupao sa eventualnim umišljajem jer namera za lišavanje života nije element ovog dela (Presuda VSS Kž. 521/95. od 29. juna 1995. godine).

Što se tiče *cilja* već je rečeno da su namera i cilj blisko povezani. Dok je namera jedan psihički fenomen, dotle je cilj jedan spoljni objektivni fizički fenomen, koji se kao predstava odražava u svesti čoveka.²² Smatra se da, takođe, za postojanje umišljaja nije potrebno da je krivično delo izvršeno radi ostvarenja određenog cilja. Ako takav cilj postoji, to može da bude samo okolnost koja se uzima u obzir prilikom odmeravanja kazne. Izuzetno, cilj može da bude od značaja kod kvalifikovanog ubistva (ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela).²³

Motiv kojim se optuženi rukovodio za izvršenje osnovnog oblika krivičnog dela ubistva ne predstavlja njegovo obeležje i nije ga potrebno navoditi u izreci osuđujuće presude (Presuda VSS Kž. 814/90). Isti stav je potvrđen konstatacijom da kod krivičnog dela iz člana 47. stav 1. Krivičnog zakonika Srbije motiv nije subjektivni element krivičnog dela, jer je za subjektivni odnos optuženog prema ovom krivičnom delu potrebno da postoji samo određeni oblik umišljaja (Rešenje VSS Kž. 1844/00 od 18. aprila 2001. godine). Ovde je branilac u svojoj žalbi naveo da optuženi nije imao motiv za takvo postupanje, jer nije učestvovao u sukobu koji se prethodne večeri odigrao između pokojnog i svedoka. Zbog toga je, u obrazloženju presude, istaknuto da motiv da se neko lice liši života nije subjektivni element krivičnog dela ubistva iz člana 47. stav 1. Krivičnog zakonika Srbije, koji se optuženom stavlja na teret. Za subjektivni odnos optuženog prema ovom krivičnom delu potrebno je da postoji samo određeni oblik umišljaja.

U nauci krivičnog prava postoje izvesne dileme u vezi sa pitanjem da li pojam motiva i pojam pobuda treba koristiti kao sinonime ili oni imaju različitu sadržinu. Tako se ističe da pobude odgovaraju onome što obično nazivamo neposredan povod, dok je motiv nešto što je dugotrajnije i odgovara onome što obično nazivamo uzrok. Kako se dalje ističe, pobuda asocira na nešto što je iznenada pobudilo – probudilo skrivene motive koji su, kraće ili duže vreme, postojali pre

²² Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj., *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd, 1997. godina, str. 266.

²³ Čejović, B., *Vinost kod krivičnog dela ubistva*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Budva, 2000, str. 29.

toga u čoveku.²⁴ Međutim, imajući u vidu da se ova dva pojma i u jezičkom smislu posmatraju kao sinonimi, mi ćemo ih za naše istraživanje takođe tako posmatrati i poći od definicije koja ističe da pobude iz kojih je krivično delo učinjeno predstavljaju u stvari motiv izvršenja dela, te objašnjavaju razloge zbog kojih je učinilac delo ostvario.²⁵

Da zaključimo. Pomenuta subjektivna obeležja kod osnovnog oblika krivičnog dela ubistva mogu biti od značaja samo prilikom odmeravanja kazne u okviru opštih pravila o odmeravanju kazne. I zakonodavac izričito kaže (član 54. KZ-a) da će sud učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču na to da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno itd. Naravno, zakonodavac nigde ne ističe da te pobude predstavljaju otežavajuće okolnosti, ali je u većini slučajeva tako. To znači da i kod krivičnog dela iz člana 113. Krivičnog zakonika Srbije, iako motiv nije obeležje ovog dela, takođe treba ispitati iz kojih je pobuda delo učinjeno, što može da bude od značaja za rasvetljavanje prirode i težine dela i same ličnosti učinioca. Međutim, ako takav motiv nije moguće utvrditi, to ne utiče na ocenu postojanja ili nepostojanja ovog krivičnog dela, ali ima značaja za odmeravanje kazne.²⁶

Obeležja običnog ubistva zajednička su za sve druge oblike lišavanja života s tim što kvalifikovana i privilegovana ubistva pored ovih zajedničkih obeležja imaju i svoja posebna. Zato, kada se radi o kvalifikovanom ili privilegovanom obliku ubistva, u izreci se moraju navesti činjenice i okolnosti koje delu daju određeni oblik, dok je u slučaju osnovnog oblika ubistva dovoljno da se u izreci opiše radnja izvršenja dela uz navođenje činjenica i okolnosti kojima se delo konkretizuje (vreme, mesto izvršenja). U teoriji smo naišli na rasprave u vezi sa pitanjem da li se obično ubistvo uopšte može zamisliti. Naime, svako lice ubija ili iz nehata, ili na mah, ili se ubija iz osвете, ili se ubija iz mržnje, ili se ubija zato da bi se došlo do nekih para, a teško i retko da se ubija tek onako, bez ikakvog razloga i motiva.²⁷ Međutim, razlika između običnog i teškog ubistva poznata je i prisutna i u drugim krivičnopravnim sistemima. Tako, ističe se da od ubistva kojim treba da se obuhvati prosečan slučaj ubistva sa umišljajem treba razlikovati teško ubi-

²⁴ Ćirić, J., "Ubistva – motivi i pobude", *Pravni život*, Beograd, br. 9/2003, str. 144.

²⁵ Delić, N., "Kvalifikovana/teška ubistva (motiv – pobude)", Zbornik radova *Ubistva i samoubistva u Jugoslaviji*, Srpsko udruženje za krivično pravo, Kopaonik, 1998, str. 76.

²⁶ Simić, I., Petrović, M., *Krivični zakon Republike Srbije, praktična primena*, Beograd, 1998, str. 33.

²⁷ Ćirić, J., "Ubistva – motivi i pobude", *Pravni život*, Beograd, br. 9/2003, str. 153.

stvo, i to u pravcu pooštavanja kazne, odnosno da se zakonodavac odavno trudi da od normalnog slučaja ubistva sa umišljajem razdvoji slučajeve za pooštavanje i ublažavanje kazne.²⁸ To znači da i obično ubistvo ima svoje mesto i opravdanje za postojanje u pravnom sistemu. Iako je “teško zamisliti” taj prosečan, odnosno normalan slučaj ubistva (ako se uopšte može govoriti o normalnim ubistvima), on je u sudskoj praksi veoma zastupljen.

Kada se namera, cilj ili pobuda pojavljuju kao kvalifikatorne okolnosti ili imaju privilegujući karakter, na njih se ipak mora obratiti pažnja. U slučaju postojanja određenih motiva dolazi do pretvaranja običnog ubistva u teško ubistvo (ubistvo iz koristoljublja) ili u privilegovano ubistvo (npr. lišenje života iz samilosti). Tako, naše pozitivno pravo priznaje motive kao okolnosti koje obično ubistvo čine teškim. Naime, s obzirom na motive izvršenja teška ubistva su ubistva izvršena iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda. Kod ovih ubistava kod kojih motiv ima značaj kvalifikatorne okolnosti neophodno je u svakom konkretnom slučaju nedvosmisleno utvrditi njegovo postojanje, jer bi u suprotnom postojalo obično ubistvo.

Kod ostalih oblika kvalifikovanih ubistva, kod kojih zakonodavac propisuje druge kvalifikatorne okolnosti, umišljaj učinioća mora da obuhvati kako samo lišavanje života tako i kvalifikatornu okolnost koja to ubistvo čini teškim. Ovaj umišljaj slikovito se naziva “obogaćeni” umišljaj, jer je on dodatno ukrašen još nekim obeležjem.²⁹ Ovakav umišljaj postoji kod svih oblika teškog ubistva iz člana 114. Krivičnog zakonika Srbije. Propisujući kvalifikatorne okolnosti zakonodavac propisuje i teže oblike krivičnog dela ubistva i za njih propisuje strožu kaznu. S obzirom na to da biće krivičnog dela ubistva može da obuhvata pored osnovnih obeležja i dopunska, koje čine kvalifikatorne i privilegujuće okolnosti, radi se o obeležjima koja moraju biti obuhvaćena učiniočevom svešću.

Subjektivna obeležja pojedinih teških i lakih ubistava

O subjektivnoj strani kvalifikovanih i privilegovanih ubistava može mnogo da se govori. Međutim, u okviru tako široke teme kojom se dotiču sve vrste teških i lakih oblika ubistava pojedinačno mi smo se opredelili za neke oblike koje smatramo tipičnim za raspravu o subjektivnim elementima bića krivičnog dela.

²⁸ Schönke, A., Schröder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Verlag C.H. Beck, München, 2001, p. 1669.

²⁹ *Ibidem*, p. 30.

Tako, koristoljublje je jedan od najvažnijih motiva kojima se rukovodi ubica pri izvršenju delu, pa je, prema tome, on i kvalifikatorni element koji obično ubistvo pretvara u teško. Koristoljubive pobude predstavljaju bezobzirnu egoističnu težnju, odnosno stremljenje da se postigne imovinska korist po svaku cenu.³⁰ Čovek koji iz gramzivosti ili radi koristi ubija drugoga, smatra se moralno nižim od ostalih i dvostruko opasnim: po tuđu imovinu i po život.³¹

Još odavno krivična zakonodavstva motiv, koji rukovodi ubicu pri izvršenju dela, svrstavaju u red najvažnijih momenata koje zakonodavac uzima u obzir prilikom kvalifikovanja raznih vrsta ubistva. Kako to ističe Miljković, pošto je pri određivanju kazni, prema današnjem shvatanju krivičnog prava, od najveće važnosti subjektivna strana krivičnog dela, to i zakonodavstvo mora voditi računa o tome, tj. mora obratiti pažnju na psihičku stranu zločinca. A u psihičku stranu zločinca spada, na prvom mestu, motiv koji ga pokreće da vrši delo.³²

Dok su starija zakonodavstva akcenat stavljala na predumišljaj i mučko ubistvo, zakonicima od kraja XIX veka počinju da ističu motive za izvršenje dela kao merilo za težinu krivice učinioca.

Osveta je, takođe, jedan motiv koji pokreće učinioca i usmerava njegovo ponašanje u pravcu lišavanja života nekog lica. Nećemo pogrešiti ako kažemo da je ona vrlo čest motiv ubistva. Opšti pojam osвете asocira na krvnu osvetu. Naime, pod pojmom osвете u životu se podrazumeva svako zlo koje se nanosi nekom licu, zbog toga što je to lice ili njegov krvni srodnik ili neko ko je po bilo kom osnovu na njegovoj strani naneo bilo kakvo zlo ili nepravdu onome koji čini sadašnje zlo ili nekome ko je po bilo kom osnovu sa njegove strane, ili sadašnji nanosilac zla smatra da mu je sa te strane nanoseno zlo pa makar ono sa te strane i nije bilo nanoseno, tako da se nanošenje drugog (sadašnjeg) zla čini isključivo radi pribavljanja zadovoljenja sebi ili nekom svom bližem ili onom ko je na njegovoj strani.³³

Krivični zakonik Srbije poznaje ubistvo iz bezobzirne osвете. Zakonodavac je spojio pojam osвете i kvalitet bezobzirnosti i dobio jedan pravni pojam, u smislu krivičnog zakonika, koji se mora utvrđivati u svakom konkretnom slučaju. Na taj način nije tvorac zakona hteo da kaže da postoji, s druge strane, "obzirna" osveta koja je društveno prihvatljiva i opravdana, nego je hteo da izrazi to da sam pojam "osveta" nije od značaja za teško ubistvo ako se taj pojam posmatra neza-

³⁰ Zlatarić, B., *Krivični zakonik u praktičnoj primeni*, II svezak, *op. cit.*, str. 80.

³¹ Miljković, M., *O ubistvu*, *op. cit.*, str. 42.

³² Miljković, M., *O ubistvu*, *op. cit.*, str. 41.

³³ Šipraga, J., "Ubistvo iz krvne ili bezobzirne osвете ili drugih niskih pobuda", *Bezbednost*, br. 5/1987, Beograd, str. 387.

visno od pojma bezobzirnosti. Da bi se radilo o krivičnom delu izvršenom iz bezobzirne osvete potrebno je najpre utvrditi da se lišavanje života nekog lica vrši radi osvete, a potom da je osвета bila bezobzirna. Dakle, nije dovoljno samo utvrditi da se radnja ubistva preduzima iz osvete, jer bi se bez bezobzirne okolnosti takvo ponašanje kvalifikovalo kao obično ubistvo. U sudskoj praksi je zauzet stav po kome, u tumačenju pojma bezobzirnosti, veliku ulogu imaju moralna shvatanja prihvaćena u našoj sredini. Naime, da bi postojalo krivično delo ubistva iz bezobzirne osvete nije dovoljno samo izvršenje dela iz osvete već i da je motiv za tu osvetu bio objektivno i subjektivno takav da po moralnim normama našeg društva očito čini tu osvetu bezobzirnom (Presuda VSS Kž. I-942/84).

U pravnoj teoriji i sudskoj praksi dominira kao kriterijum za obeležavanje bezobzirne osvete nesrazmernost između dobara, tj. nesrazmernost između prethodno učinjenog zla koje izvršilac uzima kao povod za odmazdu i ubistva. Tako, kada optuženi, u nameri da se osveti oštećenom što je trećem licu u tuči naneo lake telesne povrede, iz krateža puca oštećenom u glavu, čini krivično delo teškog ubistva iz bezobzirne osvete (Presuda VSS Kžm. 39/00 od 26. septembra 2000. godine). Slično, ubistvo iz bezobzirne osvete postoji kada je optuženi radi zadovoljenja svoje sujete lišio života devojkicu zbog toga što je zasnovala vanbračnu zajednicu sa drugim, a zatim je odbila da se uda za optuženog (Presuda VSS Kž. 29/73. od 18. septembra 1973. godine).

Dakle, bezobzirnost se mora procenjivati u svakom konkretnom slučaju, i to na osnovu objektivnog i subjektivnog kriterijuma. Ona objektivno postoji kad je učinjeno delo u očiglednoj nesrazmeri sa onim zbog čega se čini ubistvo, a to može da bude kako u pogledu objekta nad kojim se vrši radnja, tako i u pogledu postojanja drugih uslova i okolnosti pod kojima se vrše te radnje u sprovođenju takve osvete.³⁴ Ono zbog čega se sveti nije po svom značaju ni približno vrednosti ljudskog života. Subjektivni element se izražava kao obeležje ličnosti učinio-ca koji ne uvažava i ne poštuje elementarne norme pravnog i društvenog poretka koje imaju za cilj da regulišu sukobe u međuljudskim odnosima. Takvo ponašanje je obuhvaćeno umišljajem učinio-ca, tj. on svesno i voljno ubistvom vraća za zlo koje mu je učinjeno. Pri tom zlo koje mu je naneto ne mora uopšte da predstavlja krivično delo, već i neki drugi postupak (donošenje nekog rešenja, neprihvatanje zahteva i sl.).

Osim pomenutih niskih pobuda (koristoljublje i bezobzirna osвета), Krivični zakonik Srbije jednom generalnom klauzulom pokriva i druge slučajeve ubistva koja se mogu učiniti iz niskih pobuda (ubistvo iz niskih pobuda). Pojam niskih pobuda, kao i bezobzirne osvete, nije zakonom određen. Da li se radi o ni-

³⁴ Šipraga, J., *Ubistvo iz krvne ili bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda*, op. cit., str. 398.

skoj pobudi odlučuje sud u svakom konkretnom slučaju imajući u vidu kvalitet, tj. konkretni pojavni oblik niske pobude i relevantne norme vladajućeg, opštedruštvenog morala. Dakle, i ovde se, kao i u prethodnim slučajevima, polazi od vladajućih socijalno-etičkih i moralnih pogleda i stavova. Niske pobude su pojam koji je krivičnim zakonodavstvom normiran, ali socijalno-etički determinisan. Uglavnom se ističe da su niske pobude u oštrom disparitetu sa opšteprihvaćenim moralnim stavovima. Suština i razlog postojanja ove norme jeste da obuhvati sve ostale slučajeve ubistava koja se vrše iz amoralne težnje i niske strasti, i da devalviranu i egoističnu ličnost učinioca podvrgne srazmernoj sankciji. Te pobude se nalaze na najvišoj lestvici skale negativnog društveno-moralnog vrednovanja.

Kod ubistva radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela dolazi do izražaja, takođe, pobuda izvršenja. Zakonodavac je kvalifikovao ubistvo koje je u vezi sa nekim drugim krivičnim delom, jer kada učinilac radi izvršenja ili prikrivanja krivičnog dela izvrši ubistvo, to ukazuje na njegovu "jaku zločinačku volju i veću opasnost po celinu".³⁵ Upravo činjenica da učinilac ne zazire ni od samog ubistva radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, opravdava primenu najoštrije kazne. Ovde postoji i visok stepen krivice učinioca, zato što dovode nje žrtve u poziciju da bude obično sredstvo, izlaz za izvlačenje učinioca od odgovornosti za drugo delo, govori o visokom stepenu surovosti, nečovečnosti, ili kukavičluka i egoizma.³⁶ Dakle, jedna osobena namera čini od ubice težom vrstom ubice.³⁷

Kod privilegovanih ubistava treba pomenuti lišenje života iz samilosti kod kojeg se traži i posebna pobuda (samilost). Izvršilac je kod ovog krivičnog dela pokrenut motivom milosrđa.

ZAKLJUČAK

Utvrđivanje subjektivne strane krivičnog dela je posebno važno. Od toga zavisi pre svega, kvalifikacija dela, ali i odmeravanje kazne. Kao što smo videli pobuda može da se pojavi kao kvalifikatorna okolnost ili da ima privilegujući karakter. U tom slučaju dolazi do pretvaranja običnog ubistva u teško ubistvo (ubistvo iz koristoljublja) u kom slučaju je kazna teža ili u privilegovano ubistvo kada je kazna blaža (npr. lišenje života iz samilosti).

³⁵ Miljković, M., *O ubistvu*, op. cit., str. 46.

³⁶ Kambovski, V., *Kazneno pravo, poseban del*, poseban del, Skopje, 2003. godina, str. 40.

³⁷ Živanović, T., *Osnovi Krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, posebni deo*, Beograd, 1938, str. 22.

Kada su u pitanju druga razlikovanja *dolusa*, u poređenju sa nekim stranim zakonodavstvima, u našem krivičnom pravu nije posebno izdvojeno ubistvo sa predumišljajem (*dolus praemeditatus*). To je ubistvo koje se vrši nakon prethodnog zrelog razmišljanja od strane učinioca. Razlog zbog koga se u uporednom pravu predumišljajno ubistvo uzima kao teže ubistvo jeste to što se smatra da je umišljaj ovde intenzivniji, jer je odluka čvršća, doneta posle dužeg razmišljanja, što opravdava i strožu kaznu. Ubistvo učinjeno u takvim situacijama obično se smatra posebno teškim i naziva se različitim imenima (*assassinat, con premeditatione, asesinato*).

Po našem mišljenju, ubistvo nakon dužeg i zrelog razmišljanja (*dolus praemeditatus*) ne treba unositi u kvalifikovana ubistva iz više razloga. Prvo, prethodno duže razmišljanje, u odnosu na pitanje da li da se liši života neko lice ili ne, ne mora automatski da ukazuje na povećanu opasnost učinioca. Zrelo razmišljanje može ukazivati i na činjenicu da lice nije sasvim sigurno da li da delo učini ili da ne učini, što može značiti da se učinilac lomi. Naime, kod svakog učinioca stvara se, pre izvršenja dela, izvesna predstava ili slika o nekom efektu koji on želi da postigne. Duže razmišljanje pretpostavlja da su se kod učinioca pojavljivale i kontrapredstave, što znači da je učinilac imao vremena da sagleda i dobru i lošu stranu dela. Drugim rečima, predumišljaj znači borbu motiva za izvršenje sa motivima protiv izvršenja, gde konačno pobeđuju motivi za izvršenje dela. Veliko je pitanje da li ova borba motiva, tj. razmišljanje o delu dokumentuje veću antisocijalnost krivca. Uzmimo primer gde lice A reši da ubije B zato što mu je ovaj nanio tešku uvredu i, zaista, posle izvesnog vremena, to i učini. Ili, zamislimo A i B u kakvoj svađi u kafani, pri kojoj A potegne nožem i sjuri ga u grudi B-u, koji od povrede padne mrtav. Po čemu je opasniji onaj koji je o delu razmišljao, ili bar mogao imati vremena za razmišljanje, od onoga koji nije ni pokušavao da razmišlja već zbog obične svađe ili uvrede odmah ubija svoga protivnika.³⁸ Takođe, ističe se da ponekad takvo razmišljanje može da bude dokaz za upravo suprotan zaključak (tako, na primer, lišenje života iz samilosti može biti učinjeno posle dugog razmišljanja).³⁹

Drugo, kao što to pojedini autori opravdano ističu, dokazivanje da li je bilo razmišljanja ili nije nailazi u praksi na velike probleme. To je stvar unutrašnje psihičke radnje učinioca koja nije pristupačna objektivnom konstatovanju od strane sudija.

Treće, važna je pobuda koja daje obeležje delu a ne “dugotrajno i zrelo razmišljanje”. U našem krivičnom pravu, ako je ubistvo praćeno posebnom pobu-

³⁸ Miljković, M., *O ubistvu, op. cit.*, str. 27.

³⁹ Kambovski, V., *Kazneno pravo, poseban del*, Skopje, 2003. godina, str. 33.

dom izvršenja ili upotrebom posebnog načina izvršenja, to su kvalifikatorne okolnosti za teško ubistvo. I na kraju, želimo da istaknemo da predumišljajno ubistvo, ako nema obeležje nekog kvalifikovanog ubistva, može biti uzeto kao otežavajuća okolnost pri odmeravanju kazne. To znači da ipak može imati određeni uticaj i krivičnopravni značaj, ali nikako ne treba da ulazi u sastavni deo kvalifikacije dela.

DRAGANA KOLARIĆ, Ph.D.,
Professor, Academy of Criminalistic and
Police Studies, Belgrade

ESSENCE OF CRIMINAL ACT OF HOMICIDE
– Subjective features –

Summary

The criminal act of homicide belongs to the category of the most serious crimes. Regardless of the fact that this is a criminal offence which is rather old and classic time-wise, there are still many disputable issues which should be clarified. It could rather be accepted that with its presence in every society and the varying scope which can nowhere be disregarded, with its dynamics and variability regarding the mode of operation, with its commission being more and more frequently organized and the difficulties and obstacles in its detection and prosecution of perpetrators as well as many various motives because of which it is committed, homicide represents a “rejuvenated and improved” offence in a contemporary society. In this paper the author analyses the subjective elements which make the essence of the criminal act of homicide. Special consideration is given to premeditation and negligence as forms of guilt but also to the elements of crime. A part of discussion is dedicated to intent and motive. Finally, in the conclusion the author refers to a form of *dolus* which is present in foreign legislations (*dolus praemeditatus*) and takes the stand regarding the question if its separate standardization is required.